

Nordområdenes musikk II

Nordnorsk folkemusikk som pedagogisk og politisk pensum

Ove Larsen

Abstract

In this article the author resumes some of the issues published in an earlier article from 2011. He presents a brief outline of the role of folk music in current curriculum in general, and argues how folk music from Northern Norway should be both part of a local and a national curriculum. Finally he discusses the potentials this music has as a future topic for music teaching in primary school.

Innledning

Den følgende artikkelen er et forsøk på å belyse norsk og nordnorsk folkemusikks plass i grunnskolens musikkpensum. Det empiriske grunnlaget for en slik undersøkelse vil nødvendigvis måtte hentes fra noen av grunnskolens sentrale læreverk i musikk. Teksten har som siktemål å problematisere den rolle, eller mangel på sådan, som den nordlige landsdel har, i et pensum som i utgangspunktet gir relativt liten plass til denne musikkformen.

Den norske folkemusikken er i historisk perspektiv en muntlig tradert musikkform, der musikken har vært en naturlig del av folks hverdag og fest. Den senere tids marginalisering av folkemusikkens betydning i dagliglivet, og en tilsvarende vekst i institusjonalisering, har gjort skoleverket og ulike utdanningsinstitusjoner til stadig viktigere aktører i formidlingen av et inn-

hold som skal representere den nasjonale musikk- og kulturarven.

Musikkfagets rolle og innhold blir slik ikke vilkårlig, og utvelgelsen av innhold og pensum vil på mange måter gi føringer og signaler om hva som ansees for viktig, og dermed også hva som er mindre viktig.

I det følgende vil jeg først gi en kort gjennomgang av grunnlaget for folkemusikkens rolle i dette bildet. Jeg skal deretter se på framstillingen av norsk folkemusikk generelt i noen av grunnskolens sentrale læreverk, og deretter hvordan Nord-Norge som landsdel er framstilt. Avslutningsvis argumenterer jeg for en utvikling mot større grad av lokale læreplaner knyttet til dette emnet.

Folkemusikkens rolle i grunnskolens musikkfag

Tradisjonelt har tema og innhold hentet fra vestlig kunstmusikk vært ansett som kjernen i generell musikkundervisning i Norge, og i den vestlige verden for øvrig. Folkemusikken har vært betraktet som interessant i befestingen av nasjonal eller regional identitet, og i kunstmusikksammenheng som grunnlag for kunstnerisk bearbeiding. Denne rollekonstruksjonen skjedde i kjølvannet av de nasjonale bevegelsene som blomstret i Europa utover 1800-tallet, og denne forståelsen av å skulle representere den nasjonale kulturarven har også preget mye av tenkningen som ligger til grunn for holdninger i deler av dagens folkemusikkmiljø. Jan-Petter Blom skriver i sin artikkel «Hva er folkemusikk?» at «romantikken kom til å bli en virkende kraft i framveksten av 1800-tallets nasjonale bevegelser» (Blom 1993:8). Styr av et ønske om å finne tilbake til det opprinnelige, ekte og typiske for nasjonene ble blant annet Johan G. Herders (1744–1803) tanker om «folket» som bærere av særegne nasjonale egenarter som måtte tas vare på, ei rettesnor for alt innsamlingsarbeid av «folkekultur». Og man ... «blinket ut bondekulturens mest særpregede og alderdommelige manifestasjoner som kollektive representasjoner for folket» (op.cit.). Man kan slik hevde at mye av grunnlaget for den norske folkemusikken, slik den har kommet til uttrykk fra midten av det 19. århundret, er en nasjonalromantisk konstruksjon, fortrinnsvis gjennomført i geografiske områder i de sørlige delene av Norge. Poenget er at disse geografiske områdene der innsamlerne gjerne beveget seg,

og som oppstod i nært samarbeid med kultureliten i det som ble oppfattet som datidens økonomiske og intellektuelle sentra, i ettertid har blitt konstruerte kjerneområder for folkemusikken (Larsen 2002:122).

I pakt med framveksten av et mer flerkulturelt samfunn, og en nedtoning av utpregete nasjonalistiske holdninger, har folkemusikken inntatt en mer perifer rolle i nåtidens musikkpraksiser og musikkpensum. Folkemusikk er allikevel et av uttrykkene man gjerne griper til når ulike grupper eller kulturer skal synliggjøres. Et typisk norsk eksempel i så måte er åpningsforestillingen under OL på Lillehammer i 1994, der både den norske og den samiske folkemusikken sto sentralt i representasjonen av det norske.

Hvilken betydning har dette kulturarvfokuset hatt for folkemusikkens rolle i musikkundervisningen? I første rekke har nasjonsbyggerprosjektet, med sin kanonisering av utvalgte *deler* av den norske folkemusikken, bidratt til en kulturell og geografisk skeivfordeling med hensyn til hva og hvem som skulle representere norsk folkemusikk. Det er m.a.o. de sentrale delene av landet (sentrale i forhold til sentralmakt, folketall, handelsbyer og lignende) som har blitt gransket, bevart og «opphevet» til norsk folkemusikk (se Larsen 2011). Universitetslektor Andy B. Sortland hevder at dagens lærebøker i ungdomsskolen nesten ikke inneholder eksempler fra nordområdene, med henvisning til pensum i naturfag (Sortland 2011 [UiTs heimeside]). Forskning og kunstnerisk virksomhet som eksplisitt tar utgangspunkt i nordområdenes musikkpraksiser, vil derfor i framtida kunne være viktig både som bidrag og korrektiv til pensum for ulike utdanningsinstitusjoner som skal bringe kunnskap om musikk knyttet til nordområdet.

I det videre skal vi se på hvordan det forholder seg med folkemusikkprofilen i musikkfaget i grunnskolen, og hvilken rolle og plass den nordlige landsdelen har i denne sammenhengen.

Folkemusikken som del av grunnskolens pensum

Et sentralt læreverk i musikkfaget for grunnskolen i de senere årene har vært Cappelen's *Musikkisum* (utkommet første gang i 1997–99). Serien består av hefter knyttet til mellomtrinnet, fra 3. til 7. klasse. I dette verket forekommer det eksplisitte henvisninger til folkemusikk i Musikkisum 5, 6 og

7. (Oversikten bygger på lærerens bok knyttet til de ulike årstrinnene.)

Under overskriften «Vi musiserer» i hefte 5 tar man utgangspunkt i en sangdans fra Nordland, «Det står ein friar uti gare», arrangert av Ketil Vea (Bøe, Johansen, Solbu 2006:35). Melodien er for øvrig kjent fra store deler av landet. Under dans finner vi en «barnereinlender» og en pariserpolka i utgaven fra 1997, som er tatt ut i 2006-utgaven. I avsnittet «Vi lytter til og hører om» benyttes en halling fra Røros (etter Annar Gjelten) som eksempel. Lytteeksempelet er med gammeldansgruppa Dalakopa fra Røros (ibid. 95–97).

I heftet for 6. klasse beskrives norsk folkemusikk. I «Presentasjon av norsk folkemusikk» (Bøe og Johansen 2006:86–89) er det hardingfela som er i fokus, blant annet med henvisning til den eldste bevarte hardingfela, den såkalte «Jaastadfela» fra 1651. Her nevnes de eldste bygdedansene som slårter fra folkemusikken, mens nyere danseformer (runddans, også kalt gammeldans) som reinlender, ril, vals og polka nevnes under emnet «Vi musiserer», side 51 til 61.

Det musikalske utgangspunktet for gjennomgangen av norsk folkemusikk er slåtten «Fanitullen», og lytteeksemplene sammenligner en soloversjon spilt av Knut Buen med ei innspilling med Christiania Fusel & Blågress og Sigbjørn Bernhoft Osa som felespiller (sic.) (1972). Det sistnevnte stemmer ikke, sjøl om man i den nye utgaven fra 2006 gjentar påstanden fra 1997 om at plata «... kom ut i 1972 med Sigbjørn Bernhoft Osa og popgruppa Christiania Fusel & Blågress» (2006:87). Hardingfelespilleren var Einar Mjølvsnes fra Voss, og plata het *Som varmt hvetebrød i tørt gress*. (I parentes bemerket er det oppsiktsvekkende at ingen i perioden mellom gammel og ny utgave har oppdaget og korrigert denne feilen.) Denne innspillingen av «Fanitullen» ble blant annet brukt som kjenningsmelodi til NRK-programmet «Norsktoppen» i mange år.

Den nyeste sammenligningsutgaven av «Fanitullen» er hentet fra Annbjørg Liens debutplate *Annbjørg* (1989), som inneholder et utvalg slårter arrangert for synth, blåsere og slagverk av Helge Førde. Avsnittet om folkemusikk avsluttes med en omtale av gitaristen Knut Reiersruds komposisjon «Luftslåtten», en gitarbasert halling i langeleikimiterende gitarstil (Blå koral 1991). Den nyeste utgaven av Musikkisum-heftene er utgitt i 2006, og tilpasset Kunnskapsløftet. I forhold til folkemusikkprofilen er det små endringer fra

første utgave. I heftet for 7. klasse er folkevisa «Bendik og Årolilja» kommet til, med henvisninger til innspillinger med Anne Vada, og gruppa Gåte (Bø og Johansen 2006:84–87).

For ungdomstrinnet er det boka *Opus* (Andreassen 2006) som ofte brukes som pensum. Denne ble opprinnelig utgitt som tre bøker (1999/2000). Her er folkemusikkbegrepet sporadisk nevnt som inspirasjon og historisk grunnlag for andre sjangere som rock, jazz og verdensmusikk.

På side 317 i boka er det et bilde med tekst som eksplisitt spiller på gjengse konnotasjoner knyttet til norsk folkemusikk, og tituleres med «Ekte bondebryllup». Bildet viser et brudedefølge med hest og vogn, der to hardingfelespillere i bunad går foran i følget. Folkemusikkens plass i boka illustreres kanskje best med følgende sitat: «Folkemusikken blir ikke lært på skoler, men hjemme hos gamle mestere» (Andreassen 2006:235), en forestilling som i beste fall må nyanseres i forhold til dagens ulike læringsarenaer.

Et supplement, som er foreslått brukt til lytting, er Magne Espelands bok *Musikk i bruk – lyttemetodikk* (1994). Espeland opererer med tre ramme faktorer for utvalg av lyttestoffet: «Konteksten, musikken som kunstobjekt og samfunnet og kulturen» (Espeland 1994:83). Spesielt det siste kriteriet er interessant i denne sammenhengen, det som omtales som «Kulturelle kriterium» (ibid. 89–92). Her trekkes fram *tradisjon* som utvalgs kriterium, å neglisjere den «ville vera som å planta tre utan røter» (ibid. 90). Også mangfoldet i musikklivet og kulturen bør, ifølge Espeland, komme fram. Til slutt nevner han *identitet* som et viktig kulturelt kriterium. Lyt-tepensumet må avspeile elevenes identitet, knyttet til for eksempel «region, nasjon, land og kontinent» (ibid. 91).

Hvilke utslag gir så dette for de 51 lytteeksemplene? Hovedfokus ligger innenfor «klassisk musikk», noe Espeland sjøl gjør oppmerksom på. I sjangeren klassisk/folkemusikk finner vi to lytteeksempler fra innspillingen *For borgere og bønder* (1990), pluss en pols (bygget på et tema fra J. S. Bach) av Sven Nyhus, og en reinlender etter Ola Nerlo. Bare ett av eksemplene, en halling fra Peter Bangs notebok spilt på hardingfele og tromme, er kommentert i forslagene til metodisk bruk av lytteeksemplene (ibid. 130–131). Samlet kan vi fastslå at folkemusikkens plass i de ovenfor nevnte læreverkene ikke har en sentral posisjon. Den føyer seg imidlertid inn i rekken av en lett

blanding av musikkformer og sjangere som skal tilfredsstillere Kunnskaps-løftets hovedmomenter i læreplanen: musisere, komponere og lytte. Folke-musikksjangeren blir eksplisitt nevnt som kompetansemål under lytting etter 4., 7. og 10. årstrinn, der «Mål for opplæringen» (10. klasse) er at eleven skal kunne – diskutere særtrekk ved kunstmusikk, norsk og samisk musikk, folkemusikk fra andre land og rytmisk musikk (Læreplanverket for kunnskapsløftet 2006:140–141).

Formålet med musikkfaget skal blant annet være å «... medvirke til positiv identitetsdanning gjennom å fremme tilhørighet til ens egen kultur og kulturarv» (ibid. 137). Dette kan relateres til Kunnskapsløftets generelle del der det understrekes at «opplæringen skal ivareta og utdype elevenes kjennskap til nasjonale og lokale tradisjoner – den hjemlige historie og de særdrag som er vårt bidrag til den kulturelle variasjon i verden» (ibid. 2006:5).

Den folkemusikalske framstillingen blir imidlertid nokså snever når den skal sammenfattes i noen få musikkseksempler, slik tilfellet er i de nevnte læreverkene. Bortsett fra enkeltstående danser og lydeksempler er den beskrivende framstillingen av norsk folkemusikk knyttet til slåtten «Fanitullen». Her er det hardingfela og historien, eller sagnet, om slåtten som det er fokusert på. Med andre ord den tradisjonelle fortellingen og forestillingen om folkemusikken ...«som har sitt utspring i seterlivet» (Bø og Johansen 2006:86). Dette balanseres riktignok av et valg av lytteeksempler som forsøker å sette musikk og historie inn i en kontemporær sammenheng. I lærerveiledningen foreslås det å «Ta kontakt med en lokal spillemann som kan demonstrere hardingfele/flatfele» (ibid. 87), men det demper ikke behovet for en bredere framstilling av folkemusikkfeltet dersom en skal ta målsettingen om sjangeren som «kulturbærer og verdiskaper lokalt, nasjonalt og internasjonalt» (Læreplanverket for kunnskapsløftet 2006:137) på alvor.

Nord-Norge og grunnlaget for et folkemusikkpensum

I den nasjonale fortellingen om norsk folkemusikk er Nord-Norge havnet i bakgrunnen. Dette bildet av historien gjelder generelt for hele landsdelen, og et geografisk mangfold som viser ulike deler av landet synes heller ikke å være videre vektlagt i grunnskolens pensumforslag i musikk.

Skoleeiere (kommune, fylkeskommune eller annen skoleeier) oppfordres imidlertid til å kunne fastsette «... lokale læreplaner i fagene som ramme for den enkelte skoles videre arbeid med planer for opplæringen» (Læreplanverket for kunnskapsløftet 2006). Lokale planer i musikkfaget vil slik kunne åpne for et sterkere fokus på lokale musikktradisjoner, både innenfor folkemusikksjangeren, men også for ulike musikkuttrykk og -kontekster generelt. At også de nasjonale læreverkene burde gjenspeile det lokale mangfoldet, er et moment vi kommer tilbake til.

I historisk folkemusikksammenheng er Nord-Norge lite påaktet. Som nevnt tidligere skyldes dette i hovedsak at både den ideologiske begrunnelsen for å ta vare på «folkets» musikk, og den praktiske gjennomføringen av innsamlingsarbeidet med den «nasjonale musikken» i det 19. århundret, stort sett fant sted sør for Dovre. Et unntak er Ole Tobias Olsen (1830–1924), som i 1870-årene, etter inspirasjon og anbefaling fra blant annet L. M. Lindemann, skrev ned folketoner (vokalstoff og 26 polsdanser) fra Rana (Larsen 2011). Disse ble imidlertid ikke utgitt samlet før i 1982 (Olsen 1982). Andre notenedtegnelser av betydning for Nord-Norge finner vi ikke før på 1900-tallet, da blant andre Catharinus Elling noterte ned både vokalmelodier og slåtter fra Helgeland, etter å ha reist i distriktet i 1917 og 1919. I 1948 samlet O. M. Sandvik folkemusikk i Rana i forbindelse med utgivelsen av bygdebok for Rana, bind 2 (1964). De første offisielle lydopptakene av musikk innenfor denne sjangeren ble gjort av Arnt Bakke (Nordnorsk Folkemusikksamling ved Tromsø Museum) i 1951. I 1955 besøkte Rolf Myklebust landsdelen for NRK.

Flere innsamlere og utøvere fra landsdelen har også jobbet med ulike former for dokumentasjonsarbeid på lokalt plan. Begynner vi i sør, har Herlaug Vonheim (1917–2011) fra Velfjorden samlet eget stoff, i tillegg til å redigere allerede innsamlet materiale etter Harald Strøm (1888–1971). På Helgeland for øvrig har tidligere ansatte på Høgskolen i Nesna, Ole Rabliås (1927–2013) og Sverre Mogård Larsen (1932–) samlet både vokal- og instrumentalmusikk (Rabliås 1988, Mogård-Larsen 1992). Disse har også gitt ut deler av dette materialet som pedagogisk stoff. I Salten er det gjort innsamling av folkemusikkmateriale av blant annet Arnt Bakke (1907–75). Sistnevnte var også grunnleggeren av folkemusikksamlinga ved Tromsø Museum. Daniel Hægstad (1864–1950) har skrevet ned slåtter fra Lødingen, senere redigert, kommentert og utgitt av Ola Graff (2010). Be-

veger vi oss til Troms, har Johan Nymo (1908–97) gitt ut et større hefte med musikk fra Målselv (1982). Av nyere innsamling og forskning innenfor temaet må nevnes artikler og bøker fra Ola Graff ved Tromsø Museum, Sigrid Randers-Pehrsons masteroppgave om vokaltradisjoner i N-N. (2010), i tillegg til undertegnede, som fortrinnsvis har forsøkt å beskrive felemusikken og miljøet i Drevja i Vefsn (Larsen 1991, 2001).

I forbindelse med dansemusikken kan det også være verdt å nevne at dansen i landsdelen er relativt godt beskrevet, blant annet av Egil Bakka (1984, 1996), som også har gjort filmopptak i landsdelen.

Utover dette finnes det flere lokale og personlige samlinger av mindre omfang, både av noter og musikkopptak, i tillegg til mindre artikler i årbøker og lignende.

Flere utøvere har benyttet dette historiske materialet til å gi ut musikk, både som dokumentasjon og som mer sjølstendige kunstneriske uttrykk med basis i nordnorske tradisjoner. Til de sistnevnte hører i første rekke de to kvinnelige felespillerne Susanne Lundeng (født 1969) fra Bodø, og Ragnhild Furebotten (født 1979) fra Saltdal.

Denne skisseaktige gjennomgangen for å vise at de historiske betingelsene for å tilfredsstille folkemusikkfeltets opptatthet av historisk tradisjon, dokumentasjon og bevaring også er til stede i den nordlige landsdel. Oversikten viser også at det finnes både et historisk og et nåtidig materiale som gir grunnlag for å utvikle lokale læreplaner for skoleverket.

Nord-Norge og betydningen av et lokalt folkemusikkpensum

Hva som ligger i forestillingen om Nord-Norge, og hva som legges i begrepet «nordnorsk folkemusikk», bortsett fra en geografisk definisjon som knytter musikalsk praksis til de tre nordligste fylkene, er gjenstand for forhandlinger og ulike tolkninger. Disse tolkningene kan blant annet vektlegge politiske, kulturelle, etniske og historiske aspekter, og de kan velge mellom flere ulike musikalske uttrykk og stiler. I tillegg er de ulike elementenes innhold og fortolkninger gjenstand for endring i tid og rom.

I den senere tid har man, også innenfor (folke)musikkforskningen, begynt å sette spørsmålsteget ved slike kategoriseringer basert på geografiske

avgrensninger og identitet knyttet til sted (Eriksen 2010), og innholdet i musikalske dialekter (Omholdt 2006, Graff 2011). Med dette som bakteppe synes det allikevel formålstjenlig å omtale folkemusikktradisjoner knyttet til geografisk avgrensede steder. Denne tilskrivningen av sammenhenger mellom musikalsk praksis og geografi knyttes ofte til særegne musikalske uttrykk, såkalte dialektuttrykk, men må også sees i sammenheng med dokumentasjon av mer generell musikalsk karakter som bruk, utbredelse og andre historiske belegg.

«Du veit, ein lysnæ ju opp når ein fekk hør noko herifrå», fortalte spellmannen Walter Solli (1928–1995) fra Drevja, i et intervju i 1991 (med undertegnede). Han refererte til at NRK laget et program i serien «Folkemusikkhalvtimen», med musikk fra Drevja. Fenomenet som Solli her omtaler, representerer det som noe løselig kan kalles lokal identitet, et uttrykk for stolthet over et stedlig kulturelt uttrykk, som gjennom nasjonal eksponering også oppleves å få anerkjennelse innenfor en større sammenheng. I dette tilfellet en anerkjennelse som del av det nasjonale folkemusikkfeltet.

Sangeren og kvederen Sigrid Randers-Pehrson fra Sortland (født 1971) omtaler (i intervju med undertegnede) det å lære barn i Nord-Norge et folkemusikkrepertoar med røtter i lokale kontekster som et middel til å opplyse om at «Den historien som de hører tel, e kanskje ikkje så provinsiell som de føler sjøl.» Tanken bak dette har klare paralleller til innholdet i Walter Sollis kommentar.

Folkemusikkens rolle har hentet mye av sin ideologiske begrunnelse i tradisjon og stedlig tilknytning. I så måte kan man snakke om to tilsynelatende dikotomiske posisjoner, som i prinsippet handler om samme symbolske markering av sted og tilhørighet. På den ene siden ønsket om å markere avstand til «de andre», for eksempel gjennom å påvise særegne musikalske trekk, lokale dialekter, i musikken. På den annen side det at man gjerne vil bli anerkjent som en del av et større felt, for eksempel en nasjonal kanon, noe som også vil kunne bidra positivt til konstruksjonen av lokal identitet. Begge disse posisjonene kommer tydelig fram i mitt intervjumateriale fra Drevja (Larsen 2001), og kommer også til uttrykk hos felespelleren Susanne Lundeng fra Bodø, som både har markert opprør mot det etablerte folkemusikkmiljøet, og samtidig blitt en del av det (Larsen 2011). Randers-Pehrson forteller om at hun har vært dommer i vokalklassen på

landskappleik, den første med et slikt verv fra Nord-Norge, og tilføyer at for det etablerte miljøet innenfor folkemusikkfeltet er det: «... motbakke helt opp til Kirkenes».

I denne forståelsen av å være perifer (Larsen 2011) kan muligens det essensielle ved folkemusikken i Nord-Norge forklares. Randers-Pehrson framhever imidlertid hvordan en nordnorsk identitet knyttet til landsdelens folkemusikk er sammensatt, og at «Identitet er en konstruksjon. Det å være norsk var viktig i 1814, 1905 og i 1945. I tida etter det er det å være nordlending blitt viktig. (...) Etter hvert snurpes denne identiteten inn til mer lokalt, som Helgeland osv.» (intervju). Dreiningen fra det nasjonale til det lokale kan sees som en spire fra 70-tallets politiserte vektlegging av lokale uttrykk (Blom 1993, Arvidsson 2008), som i våre dager synes å få en oppblomstring som motreaksjon mot tendenser til økt globalisering. Antropologen Thomas Hylland Eriksen formulerer dette som at «... *frakobling* blir alltid møtt med *tilbakekobling*. Jo mer abstrakt makten, kildene til personlig identitet, medieflyten og varene på markedet blir, desto større blir det opplevde behovet for å styrke og stundom gjenskape (eller endog finne opp) lokale grunnlag for politisk handling og personlig identitet ...» (Eriksen 2010:171). Noe som ifølge Hylland Eriksen gjør globaliseringen «... *senrrifugal* idet den avstedkommer en økt bevissthet om, og ofte nye konstruksjoner av, lokal unikhet» (ibid. 170).

Dette er i så fall en tendens som samsvarer godt med Kunnskapsløftets oppfordring om å utvikle lokale læreplaner. Skal Nord-Norge styrke og utvikle et kulturliv som tar utgangspunkt i de lokale uttrykkene og musikkpraksisene, må man fylle de lokale læreplanene med lokalt innhold. I dette tilfellet: Skal folkemusikkpraksiser fra landsdelen fungere som et musikalsk bakteppe for vår tenkning om og i landsdelen, som nevnt innledningsvis, må det utvikles et pensum som tar høyde for dette.

I lange tider har folkemusikk fra Nord-Norge vært fraværende i slike pedagogiske sammenhenger. Så seint som på 90-tallet omtalte ei lærebok i musikk for grunnskolen fela som folkemusikkinstrument. Her står det at «fela blir mest nytta på Austlandet og nordover til Trøndelagsfylka, medan hardingfela er mest nytta på Vestlandet og i Telemark, Valdres, Hallingdal og Numedal» (Gravlie og Nilsen 1992:185–186). Boka var/er beregnet på ungdomstrinnet i grunnskolen, men anbefales også til folkehøgskoler og

lærerutdanningen i musikk (ibid. 9). Et mer presist uttrykk for hvordan folkemusikkfeltet har blitt framstilt som et sørnorsk fenomen i skoleverket, er vanskelig å tenke seg. Dessverre mener jeg å se at formuleringene langt på vei er dekkende for den nasjonalromantiske epokens innflytelse på folkemusikktenkningen også i vår tid.

I et større perspektiv kan dette fenomenet oppleves som et uttrykk for utdanningssystemets funksjon som formidler av en bestemt type kulturell kapital. Denne kapitalen blir av skoleverket (pensum) framstilt som nøytral, mens den i virkeligheten synes å sementere historisk baserte, sosiale og geografiske forskjeller. Eller som pedagogen Søren Gytz Olesen uttrykker det: «Staten omveksler (hvidvasker) sociale forskelle til utdanningskapital, der er legitimert (oppfattes som «naturlig») (...). Staten er den symbolske/kulturelle kapitals centralbank» (Gytz Olesen 2010:129). Dette perspektivet minner oss på at det også innenfor et musikkpensum som skal framstille for eksempel norsk folkemusikk, vil kunne påvises interne verddivurderinger og konflikter om definisjonsmakten for innholdet i skolens pensum (se Larsen 2011, Krüger 1994).

I Nord-Norge trengs det et nybrottsarbeid der man bevisstgjør seg betydningen av å bringe også de historiske musikkpraksisene fra landsdelen, og dermed også de nåtidige uttrykkene, fram i folks bevissthet. Som vist tidligere finner vi både historiske tradisjoner og nåtidige folkemusikkuttrykk i landsdelen. I Nord-Norge er det altså tilgjengelig materiale for å kunne utvikle egne bidrag til pensum for å bringe den nordnorske folkemusikken fram i lyset. Her kan man tenke seg et pensum som orienterer seg i et landsdelsperspektiv, men som også åpner for å fylle de lokale læreplanene med mer konkret lokalt innhold. Et slikt bevissthetsarbeid synes viktig både som grunnlag for internt pensum i ulike skoleslag, men også som del av et større bilde for å komplettere en nasjonal oversikt over emnet.

Nyere studier innenfor feltet fokuserer på musikk og musikkpraksiser fra landsdelen, og setter disse inn i et sosial- og kulturhistorisk perspektiv knyttet til lokal folkemusikk (Larsen 2011, Randers-Pehrson 2011). Innenfor samisk musikktradisjon kan nevnes Ivar Thomassens masteravhandling om Mari Boine (2010), Frode Fjellheims musikkutgivelser (Larsen 2005) og hans lærebok *Med joik som utgangspunkt* (Fjellheim 2004), og Fagerheims artikkel om gruppa Adjagas (under bearbeiding). Også innenfor populærmusikkfeltet er musikkens binding til lokalmiljø, historie og geografi

i Nord-Norge beskrevet (Larsen 2003, Olsen 2004, Fagerheim 2010, Hansen 2012, Johnsen 2012).

Dette er eksempler på at lokalt fokus både kan fungere som lokalt bevissthetsarbeid og samtidig tjene som kunnskap og eksempler av nasjonal og internasjonal interesse og betydning.

Oppsummering

Det vi oppfatter som nordnorsk folkemusikk, finnes de fleste steder i landsdelen. I dag eksisterer denne musikkpraksisen side om side med andre musikalske uttrykk og aktiviteter. Noen steder som frosne øyeblikk fra fortiden på et spolebåndopptak, andre steder som en høyst levende tradisjon, og i noen tilfeller som historisk grunnlag for revitalisering, nyskaping og nye komposisjoner innenfor andre musikkjangere. Den historisk baserte folkemusikken i Nord-Norge er m.a.o. fremdeles oppegående, men i allmennhetens bevissthet, og i skoleverket som skal bidra med kunnskap om denne musikkpraksisen, er det vanskelig å få øye på den nordnorske folkemusikken.

Jeg har i denne artikkelen fokusert på grunnskolen, men problemstillingene gjelder i prinsippet for alle relevante skoleslag. Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at ulike kontekster skaper ulike pedagogiske og innholdsmessige behov. En etnomusikologisk vinkling, der musikken forstås som meningsbærende utover det klingende, gjør at den må tolkes som avtrykk av, og uttrykk for, blant annet kulturell praksis, historie og geografi. Dette vil kreve at folkemusikken kontekstualiseres og aktiveres lokalt i langt større grad enn tilfellet er i dag. Dette gjelder uansett skoleslag, men den viktigste arenaen for et slikt arbeid bør, etter min oppfatning, knyttes til grunnskolen. I likhet med andre felt av sentral betydning for utvikling og ressursutnyttelse i nord er kunnskap om kulturelle prosesser viktig om vi skal sikre samfunn der folk føler tilhørighet. Undervisningen i folkemusikk, og i dette tilfellet den nordnorske, må derfor inn i grunnskolen pensum, både som stoff for lokale læreplaner og som del av en større nasjonal satsing.

Dette krever en bevisst pedagogisk og politisk satsing, både lokalt og nasjonalt. I november 2011 la regjeringen fram sin nye nordområdemelding

Nordområdene – visjon og virkemidler (Stortingsmelding nr. 7: 2011–2012). Et dokument som beskriver hvilke strategier og satsinger man ser for seg i Nord-Norge og nordområdene i framtiden. Som ventet er det i første rekke landsdelens og -områdets naturressurser som står i fokus, og hvordan disse skal forvaltes. Satsingsområdene innenfor næring, utdanning og forskning speiler i stor grad dette perspektivet, og stryker nok en gang landsdelens musikkulturer fra kartet. En satsing også innenfor dette feltet ville være en tydeliggjøring av at nordområdene ikke bare inneholder olje, fisk og mineralforekomster av stor verdi, men også menneskeskapte ressurser som representerer en type verdiskaping som ikke kan måles i kroner og øre.

Referanser

- Andreassen, Gjermund 2006. *Opus, musikk for ungdomstrinnet*. (2. utg.). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Arvidsson, Alf 2008. *Musik och politik hör i hop – Diskusjoner, ställningstaganden och musikskapande 1965–1980*. Umeå: Gidlunds förlag.
- Bakka, Egil, Vårdal, Dag og Lunde, Tormod 1984. *Dansetradisjoner fra Nordland og Troms*. Trondheim: Rådet for folkemusikk og folkedans.
- Bakka, Egil og Wikan, Arne 1996. *Dansetradisjoner fra Finnmark*. Lakselv: Finnmark ungdomslag.
- Blom, Jan Petter 1993. «Hva er folkemusikk?», i B. Aksdal og S. Nyhus (red.), *Fanitullen – Innføring i norsk og samisk folkemusikk*: 7–15. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bøe, Odd Magne, Johansen, Kai Lennert og Solbu Dahl, Tove 2006. *Musikkisum 5, lærerens bok*. Oslo: Cappelen.
- Bøe, Odd Magne og Johansen, Kai Lennert 2006. *Musikkisum 7, lærerens bok*. Oslo: Cappelen.
- 2006. *Musikkisum 6, lærerens bok*. Oslo: Cappelen.
- Eriksen, Thomas Hylland 2010. *Globalisering. Åtte nøkkelbegreper*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Espelund, Magne 1994. *Musikk i bruk – lyttemetodikk*. Stord lærarhøgskole.
- Fagerheim, Paal 2010. *Nordnorsk faenskap – Produksjon, ritualisering og identifikasjon i rap*. Doktoravhandling, NTNU (2010:121), Trondheim.

- (under bearbeiding). *Sounding Sami Sentiments*.
- Fjellheim, Frode 2004. *Med joik som utgangspunkt*, Trondheim: Vuelie forlag.
- Graff, Ola 2010. *Daniel Hægstad. Slåtter og slåttetradisjon fra Lødingen*. Oslo: Novus.
- 2011. «Kommentar til «Nordområdenes musikk – om folkemusikkens rolle og stilling sett fra nord»». *Musikk og tradisjon* 25: 153–161.
- Gravlie, Tom og Nilsen, Norvald 1992. *Musikkorientering* (2. utgåve). Oslo: Gyldendal.
- Gytz Olesen, Søren og Møller Pedersen, Peter 2010. *Padagogik i sociologisk perspektiv. En presentation af Karl Marx & Friedrich Engels, Émile Durkheim, Michel Foucault, Niklas Luhmann, Pierre Bourdieu, Jürgen Habermas, Thomas Ziehe, Anthony Giddens*. Århus: ViaSysteme.
- Hansen, Frode 2012. *Fra Helgeland til Nashville. Bjørn Jens og O. J. Hanssen*. Masteroppgave i musikkvitenskap, Høgskolen i Nesna.
- Johnsen, Bjørn 2012. *Mosjøens pophistorie 1950–2012*. Mosjøen: Jerv forlag.
- Krüger, Thorolf 1994. «Musikklærerutdanningen som et sosialt felt», i P. Dyn-dahl og Ø. Varkøy (red.) *Musikkpedagogiske perspektiver*: 177–208. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kunnskapsdepartementet 2006. *Læreplanverket for Kunnskapsløftet* (midlertidig utg. juni 2006). Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Larsen, Ove 1991. «Trekk ved polstradisjonen i Drevja». *Norsk folkemusikklags skrift* 6, 1991.
- 2001. *Drevjaslåttens estetikk, – verdinormer nedfelt i en folkelig uttrykksform*. Dr.art.- avhandling, Universitetet i Oslo.
- 2002. «Revitalisering av «autentiske» musikkuttrykk som etnomusikologisk problemfelt». *Studia Musicologica Norvegica* 28: 121–128.
- 2005. «Sørsamisk musikkultur: aktuelt uttrykk med historiske røtter». *Studia Musicologica Norvegica* 31: 85–102.
- 2011. «Nordområdenes musikk – om folkemusikkens rolle og stilling sett fra nord». *Musikk og tradisjon* 25: 120–147.
- Larsen Mogård, Sverre 1992. *Helgelandssang: samlet fra hele Helgeland*. Nesna lærerhøgskole.
- Nymo, Johan 1982. *Spelmenn og spelmannsarv i Målselv*. Målselv mållag.
- Olsen, Bror 2004. *Revolusjonen som ikke kom. En teori om nyskaping i populærmusikk*, Dr.polit.-avhandling, Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Tromsø.

- Olsen, Ole Tobias 1982. *Folketonar frå Nordland*. Oslo: Noregs boklag.
- Omholt, Per Åsmund 2006. «Tradisjonsområder – konstruksjon eller realitet?». *Norsk Folkemusikkklags skrift* 20: 1–19.
- Pehrson-Randers, Sigrid 2010. *Kvedarkor*. Masteroppgave i musikkvitenskap, Høgskolen i Nesna.
- Rabliås, Ole 1988. «Folkemusikk på Helgeland». *Skriftserie 5*, Nesna lærerhøgskole.
- Sandvik, Ole M. 1964. «Folkemusikken», i Coldevin, Axel *Rana bygdebok, Hemnes og Mo prestegjeld til 1850*. Mo sparebank.
- St.meld. nr. 7 (2011–2012). *Nordområdene: visjon og virkemidler*. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Sortland, Andy B. 2011. *Advarer om konsekvensene. UiT-ektor reagerer på at nordområdene blir oversatt i norske lærebøker for grunnskolen*. Intervju på Universitetet i Tromsøs heimeside 11.04. 2011 [online]. URL: <http://www.itromso.no/nyheter/article446067.ece> [hentet 14.10.13].
- Thomassen, Ivar 2010. *Hør stammødrenes stemme: en kontekstuell analyse av Mari Boines album Gula gula*. Masteroppgave i musikkvitenskap, Høgskolen i Nesna.

Intervju med informanter

- Walter Solli, Drevja, 13.11.1991.
- Sigrid Randers-Pehrson, Mo i Rana, 29.09.2011.

Diskografi

- Annbjørg Lien 1989. *Annbjørg*, FXCD 88. Kirkelig kulturverksted.
- Christiania Fusel & Blaagress 1972. *Som varmt hvetebrød i tørt gress*, LP Spinner Records.
- Kleive, Iver og Reiersrud, Knut 1991. *Blå koral*, FXCD 106. Kirkelig kulturverksted.
- Egeland, Ånon og Gorset, Hans Olav 1990. *For borgere og bønder*, NKFC 50052-2.